

Сорока Катерина,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальність 013 «Початкова освіта»,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,

науковий керівник: **Антонова Олена,**
доктор педагогічних наук, професор,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У національній доктрині розвитку освіти в ХХІ столітті зазначено: "Головна мета української системи освіти – створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України... ". Згідно із Законом України "Про загальну середню освіту", завданням загальної середньої освіти є формування особистості учня, розвиток його здібностей і обдарувань.

Завдання сучасної шкільної освіти в Україні передбачають нові пріоритети навчання й виховання, зокрема формування активної особистості, здатної до творчої, науково-пошукової діяльності, до вирішення складних завдань. У період глобалізації, широкої комп'ютеризації та інтенсивного розвитку всіх галузей виробництва й науки виникає потреба в усвідомленні стрімких змін, що відбуваються в суспільстві й освіті.

Сучасна система освіти потребує систематичного розвитку пізнавальної активності учнів під час навчання та стимулювання їх позитивної пізнавальної мотивації.

Питання розвитку пізнавального інтересу учнів завжди було в центрі уваги педагогів як минулого (Ж.-Ж. Русо, Й. Песталоцці, А. Дістервег), так і сучасності (А. Алексюк, Н. Бібік, Б. Друзь, Л. Василенко, О. Киричук, О. Савченко, М. Савчин, Л. Сапунов, В. Сухомлинський) та інших. Психологічні аспекти навчання молодших школярів, їх вікові можливості та особливості пізнавальної діяльності й активності висвітлені у працях Г. Костюка, Л. Проколієнко та інших.

Мета статті – визначити актуальні проблеми розвитку пізнавальних інтересів учнів початкової школи.

На думку науковців, процес пізнання – вища форма людської діяльності, спрямована на розкриття нових закономірностей руху природи й суспільства, встановлення нових знань про природні й суспільні явища. Пізнавальний інтерес має систематично враховуватись і розвиватись у процесі навчання, оскільки безпосередньо впливає на формування й розвиток особистісної спрямованості дитини.

Г. Ващенко вважає пізнавальний інтерес складним своєрідним процесом формування особистості, який відбиває значущі сторони її внутрішнього розвитку, волю, інтелект, почуття [1].

Розвиток пізнавальних інтересів завжди був актуальною проблемою, оскільки ефективність усієї роботи вчителя залежить від того, як продуктивно діти вивчають навчальний матеріал, наскільки самостійно відбувається їхня діяльність на уроці. Розвиток та формування пізнавальних інтересів у молодших школярів є необхідною умовою розвитку їхніх пізнавальних здібностей.

Пізнавальний інтерес дитини, на думку Л. Данилової [2], це її внутрішні прагнення і здібності до пізнання та до подальшої участі в напруженій розумовій і практичній діяльності у процесі оволодіння знаннями, уміннями й навичками та виявлення самостійності й творчого підходу до вирішення навчальних завдань. Інтерес зумовлює загальну тенденцію звертати увагу на певні об'єкти і явища навколишнього світу з метою їх пізнання або на виконання певного виду діяльності; він впливає на всі без винятку психічні процеси, спрямовуючи їх у потрібне русло. Відомо, що в стані зацікавленості дитина все засвоює швидко й ґрунтовно. Розумова діяльність під впливом інтересу стає дедалі зосередженішою; дитина починає розмірковувати, під впливом чого виникають певні дії [3].

Уміння щось побачити, здивуватися, захопитися чимось; захотіти негайно зрозуміти, що, чому і як відбувається; знайти в собі сили, аби відшукати відповіді на ці запитання; не відступити перед труднощами, а діставши відповідь, знову прагнути рухатись уперед, у незвідане, – все це, разом узятє, і є інтерес. Інтерес емоційний, він дарує радість творчості, пізнання; міцно пов'язаний із гостротою сприймання навколишнього

світу, увагою, пам'яттю, мисленням і волею [5].

Здивування, схвильованість, захоплення силою художнього образу, що приносить естетичну насолоду, – усе це різні за своєю значущістю і глибиною вияву почуття, пробуджені інтересом [6].

Принципово важливою ознакою пізнавального інтересу вважається не накопичення інформації в процесі вибіркової діяльності особистості, а активні дії суб'єкта в її переробці. Тому ініціативність пошуку, самостійність у здобутті знань є найхарактернішими проявами пізнавального інтересу. Він не тільки впливає на всі психічні процеси, зумовлюючи результативність навчання, а й визначає вплив навчання на особистість учня. Ця обставина дозволяє розглядати пізнавальний інтерес як "центральний мотив" навчання, значущу частину загальної спрямованості особистості.

Визначаючи цінність пізнавального інтересу як чинника підвищення ефективності процесу навчання, слід звернути увагу й на те, що він активізує всю пізнавальну діяльність учня в цілому і психічні процеси, які лежать в основі його творчої, пошукової, дослідницької діяльності. Під його впливом активніше відбувається сприйняття, гострішим стає спостереження, активізується емоційна й логічна пам'ять, інтенсивніше "працює" уява. Саме інтерес стимулює пошук і допитливість учнів. Під впливом пізнавального інтересу діяльність учнів стає продуктивнішою; їхні енергетичні ресурси, насичені пізнавальним інтересом, сприяють тривалішому й інтенсивнішому перебігу успішної пізнавальної діяльності; розвивають пізнавальний інтерес [4].

Пізнавальний інтерес виражається в таких формах: цікавість, допитливість, пізнавальний інтерес. *Цікавість* є елементарною стадією вибіркового ставлення, яка зумовлена суто зовнішніми, часто несподіваними обставинами.

Допитливість – стан особистості, що характеризується прагненням людини проникнути за межі побаченого. На цій стадії інтересу виявляються сильні емоції подиву, радості пізнання, задоволення діяльністю. У виникненні загадок та їх розшифруванні – суть допитливості як активного бачення світу, якщо людина відходить від простої репродукції й пасивного запам'ятовування.

Пізнавальна активність характеризується *пізнавальним інтересом*.

Наявністю пізнавального інтересу пояснюється прагнення людини опанувати суттєві зв'язки, стосунки, закономірності пізнання, досягти певних результатів у пізнавальній діяльності.

Пізнавальний інтерес постає як засіб навчання, мотив навчальної діяльності, стійка якість особистості.

Взаємозв'язок мотивації та пізнавального інтересу багатоплановий:

- у будові мотивації пізнавальний інтерес може грати провідну роль і підпорядковуватись іншим мотивам;

- пізнавальний інтерес усвідомлюється учнем раніше від інших мотивів;

- пізнавальний інтерес як мотив легше розпізнається школярами;

- пізнавальний інтерес має меншу ситуативну залежність.

Варто зазначити, що пізнавальний інтерес як стійка якість особистості проявляється в найрізноманітніших ситуаціях. У даному випадку він визначає пошуковий, творчий характер будь-якого виду діяльності.

Таким чином, пізнавальний інтерес являє собою складний своєрідний процес формування особистості, який відбиває значущі сторони її внутрішнього розвитку, волю, інтелект, почуття [1].

Список використаної літератури:

1. Ващенко Г. Виховний ідеал. *Історія української школи і педагогіки* : хрестоматія. Київ : Знання, 2003. С. 489–493.

2. Данилова Л. Розвивати пізнавальну активність учнів. *Рідна школа*. 2002. № 6. С.18–20.

3. Киричук О. І. Навчальні інтереси молодших школярів. Київ : Радянська шк., 1982. 128 с.

4. Одинцова Г. С., Кодлюк Я. П. Цікаве мовознавство для школярів : навч. посібник для вчителя початкових класів. Київ : Наш час, 2006. 123 с.

5. Онопрієнко О., Цимбалару А. Компетентнісно орієнтовна освіта в дії : уроки для стійкого розвитку. *Початкова школа*. 2011. №1.

6. Порецький А. Активізація пізнавальної діяльності учнів. *Управління школою*. 2008. № 33. С. 21–23.